A „védikus” kifejezés jelentése Prabhupāda és követői számára

Rahul Peter Das

A „védikus” kifejezésnek számos jelentése és kontextusa van – kulturális, vallási, nyelvészeti, irodalmi, hogy csak néhányat említsünk. Ez a tanulmány azt mutatja be, hogyan használja ezt a szót egy Nyugatra sikeresen átültetett dél-ázsiai tradíció az általa szentnek és mértékadónak tekintett szövegek jelölésére. Ennek kapcsán a „védikus” kifejezés mellett magának a „Véda” szónak a használatát is szükséges megvizsgálnunk.[1]

A tizenkilencedik századi indológus számára a helyzet viszonylag egyszerű volt: a többnyire „klasszikus hinduizmusnak” nevezett időszak előtti indiai kultúra indo-árja volt, ugyanakkor pedig védikus. Ezt a kultúrát – mely egyszerre volt óind, védikus és indo-árja – azok a szövegek írták le, melyeket védikus szövegeknek szokás nevezni, azaz a *Ṛg-veda,* a *Sāma-veda,* a *Yajur-veda* vagy az *Atharva-veda* gyűjtőfogalmába tartozó *saṁhitāk, brāhmaṇák, āraṇyakák* és *upaniṣadok,* valamint (egyes tudósok szerint) történelmi alapon néhány hozzájuk kapcsolódó *sūtra,* noha ez utóbbiakat a hagyomány nem *śrutinak,* hanem *smṛtinek* tekinti.

Ma már sajnos nem ennyire egyszerű a helyzet. Az „indo-árja” és a „védikus” szavakat többé már nem tekintik szinonimáknak; az óind kultúra már nem számít automatikusan védikus vagy indo-árja kultúrának; az említett szövegekről sem gondolják többé, hogy azok többé-kevésbé átfogó krónikái lennének az akkori idők kultúrájának vagy kultúráinak.[2] A védikus korral foglalkozó tudósok között mára az a nézet vált elfogadottá, hogy valószínűleg léteztek az indo-árják között olyan csoportok is, melyek nem feltétlenül beszélték az imént említett szövegek nyelvét, illetve nem feltétlenül követték az azokban leírt vallást és kultúrát. A tudósok ma már azt sem feltételezik hallgatólagosan, hogy a Dél-Ázsiába bejövő

[1] Ez a cikk eredetileg előadásként hangzott el a Śrīla Prabhupāda Konferencián Detroitban, 1996. november 3–5.

[2] Ezzel kapcsolatban lásd még Patrick Olivelle megjegyzéseit Johannes Bronkhorst *The Two Sources of Indian Asceticism* (Bern 1993) c. munkájáról írott recenziójában, in: *Journal of the American Oriental Society* 115. 1995, 162–164. o.

indo-árják egy kulturális, vallási vagy nyelvi vákuumba érkeztek volna. E szempontok ismeretében az ember hajlamos óvatosabban kezelni az „indo-árja", a „védikus" és az „óind" kifejezéseket, ha vallásról vagy kultúráról van szó.

Másrészt azonban az ókorral foglalkozó nyugati indológus számára a „védikus" kifejezés még mindig jól körülhatárolt jelentéssel bír a nyelvészet és az irodalom terén, amennyiben az a fentebb említett szöveg-korpuszra és annak nyelvére vonatkozik. Természetesen ezzel is akadnak problémák, különösen, ami azokat a későbbi szövegeket illeti, amelyek egyértelműen nem-védikus nyelven íródtak, ugyanakkor *upaniṣadoknak* nevezik magukat; összességükben azonban ezen a területen a problémák nem olyan számottevőek.

Van azonban különbség a között, amit a klasszika-indológus ért a „Véda" kifejezés és a hozzá kapcsolódó „védikus" melléknév alatt, és a között, amit számos dél-ázsiai (és nyugati követőik) értettek az elmúlt évszázadok során, illetve értenek ma is, ugyanezen kifejezések alatt. Az általunk ismert legkorábbi védikus korszakban a *veda* szót minden valószínűség szerint mindenféle (általános értelemben vett) szent hang jelölésére használták. A késői védikus kortól fogva azonban már konkrétan a *Ṛk,* a *Sāman* és a *Yajus* hármas gyűjteményét jelölték vele. A történelem során ugyanakkor léteztek a kifejezésnek más definíciói is – az indológus számára ezek inkább újradefiniálások –, melyek lehetővé tették, hogy bizonyos csoportok, tradíciók a fenti meghatározás alapján nem-védikusnak számító szövegeket is belefoglalhassanak vagy hozzákapcsolhassanak az ősi szent szövegek hagyományához, s ezáltal felruházzák őket a Védák szentségével és tekintélyével. Ennek legrégebbi példája a sokat vitatott *Atharva-veda-saṁhitā* és a hozzá kapcsolódó szövegek. A folyamat később számos egyéb szöveget is érintett, többek között az eposzokat, a *purāṇákat,* valamint egyes, a hagyományhoz tartozó filozófiai értekezéseket. Itt most szükségtelen részletekbe mennünk, mivel a témát mások már feldolgozták.[3] Az ezzel kapcsolatos kijelentések mindig is ellentmondásosak voltak és azok ma is, még Dél-Ázsián belül is. Következésképp a problémát nem lehet egyszerűen öntelt nyugatiak értetlenségének tulajdonítani.

Létezik azonban egy dél-ázsiai tradíció, amely többé-kevésbé ugyanazokat a szövegeket tekinti védikusnak, mint amelyeket az ókorral foglalkozó nyugati indológus is, ám amely történelmileg későbbi szövegeket is ugyanehhez az irány-

[3] Lásd Johannes Bronkhorst: „Veda", in: *Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute* 70. 1989, 125–135. o. Vö. még Michael Witzel: „The Vedic Literature", in: *Vaishnavism. Contemporary Scholars Discuss the Gaudiya Tradition.* Szerk.: Steven J. Rosen, New York, Folk Books, 1992, 19–26. o.

zathoz sorol, illetve azt feltételezi róluk, hogy tartalmazzák a Védák anyagát, sőt néhány esetben magasabb rendűek is náluk.[4] E tradíció tetőpontját – vagy nevezhetnénk legradikálisabb alkalmazásának is – a magát Caitanyától eredeztető *gauḍīya-vaiṣṇava* iskolában találjuk meg, azon belül is különösen Jīva Gosvāmī *Tattva-sandarbhájában.*[5] Noha e tradíció a *Bhagavad-gītāra* is kétségtelenül nagy hangsúlyt helyez, legfőképpen a *Bhāgavata-purāṇáról* állítja, hogy a legtisztább és a legérthetőbb formában tartalmazza a Védák tanításait és előírásait.[6] Ezt a kijelentést a történelem során gyakran cáfolták, a cáfolatok közül a leghíresebb talán az a válasz, amit Rammohun Roy írt egy *gosvāmī* levelére 1818-ban.[7] Rammohun odáig megy, hogy azzal vádolja a *gauḍīya-vaiṣṇavákat:* meghamisítják a bizonyítékokat, mégpedig úgy, hogy saját költésű verseket illesztenek a *purāṇák* szövegébe, hogy így bizonyítsák álláspontjukat. Ezzel kapcsolatban különösen érdekes Elkman kijelentése (*op.cit.,* 4. lj., 41. o.) Baladeva nézeteiről, akinek a *Tattva-sandarbhához* fűzött magyarázatát (*Govindabhāṣya*) *gauḍīya-vaiṣṇava* körökben általában a legmérvadóbbnak tekintik:

> Baladeva is a *śabda-pramāṇa* felsőbbrendűségét hirdeti, akárcsak Jīva, ám a *śabda* definícióját a Védákra és az *upaniṣadokra* szűkíti le, s ezzel ellentmond annak a fontos *gauḍīya-vaiṣṇava* nézetnek, mely szerint a *purāṇák* is hiteles források, különösen a *Bhāgavata-purāṇa.*

---

[4] Ezzel kapcsolatban lásd pl. Wilhelm Halbfass: *India and Europe. An Essay in Understanding.* Albany, State University of New York Press, 1988, 359–367. o.

[5] Jīva érveit meggyőzően tolmácsolja Stuart Mark Elkman: *Jiva Goswamin's Tattvasandarbha. A Study on the Philosophical and Sectarian Development of the Gaudiya Vaishnava Movement.* Delhi, Motilal Banarsidass, 1986, 75. o. ff. Lásd még Heramba Chatterjee Sastri: „Criticism on the Source-Materials of the Vaishnava Philosophy of Bengal", in: *Vaishnavism in Eastern India.* szerk.: Suresh Chandra Bhattacharya, Calcutta, KLM–University of Calcutta, 1995, 19–27. o. (külmönösen a 22. oldaltól), valamint J. Ganguly Shastri: „The Absorption of Non-Vedic Vaishnavism into the Fold of Smarta Religion in Eastern India," *ibid.,* 34–45. o. (különösen a 40. oldaltól).

[6] Halbfass is felhívja erre a figyelmet.

[7] Rammohan Ray: „Gosbamir sahit bicar", Rammohan ranabali (*samagra bamla racana, samskrita o pharsi racanar anubad, patrabali ebam pradhan pradhan imraji racanasaha ek khande sampurna*), Pradhan sampadak Ajitkumar Ghosh, Sampadakmandali Mani Bagci, Shibdas Cakrabarti, Abdul Ajij Al-Aman, Kalkata, Haraph Prakasani, 1973, 155–168. o., lásd 158–161. o. Az egész értekezés megjelent angol fordításban is: „Reply to a Goswamin, 1818", in: *The Only True God, works on religion by Rammohun Roy selected and translated from Bengali and Sanskrit, with an introduction and notes.* Ford. D. H. Killingley, Newcastle upon Tyne, Grevatt & Grevatt, 1982, 30–45. o. (lásd 35–38. o.).

Bárhogyan legyen is, mivel Abhay Caran Bhaktivedanta Swami Prabhupāda,[8] a Krisna-tudat Nemzetközi szervezetének (ISKCON) alapítója is ugyanehhez a gauḍīya-vaiṣṇavizmuzhoz tartozónak vallotta magát, egyértelműen fontos megvizsgálni, mit értett Prabhupāda a „védikus" kifejezés alatt, mégpedig nemcsak a saját, de az általa képviselt tradíció hitrendszerének megértése szempontjából is. Ezt a kérdést szem előtt tartva vizsgáltam meg írásait.

Prabhupādának nem minden kiadott írása tartalmaz ide vonatkozó kijelentéseket. Erre példaként idézhetném a *Mukunda-māla-stotráról* írott munkáját,[9] melyben egyetlen, meglehetősen semmitmondó utalást találtam a védikus korpuszra vonatkozóan: „A Śrīla Vyāsadeva által összeállított védikus irodalom, mely bővelkedik az Úrról és *bhaktáiról* szóló történetekben…". Az idézet semmit nem mond arról, mi is ez a védikus irodalom tulajdonképpen. Tanulmányomban éppen ezért csak azoknak a munkáknak a tárgyalására szorítkozom, amelyekben találtam a jelen vizsgálódás szempontjából lényeges információt. Természetesen nem állíthatom, hogy Prabhupāda összes írását az első szótól az utolsóig végigolvastam, s így bizonyos, hogy elsiklottam bizonyos információk fölött, melyeket bele kellett volna foglalnom tanulmányomba. Összességében azonban biztos vagyok benne, hogy elegendő mennyiségű idevágó anyagot gyűjtöttem össze, s kétlem, hogy az általam kihagyott kijelentések ehhez képest lényeges eltérést mutatnának. Arra is szeretném felhívni a figyelmet, hogy megállapításaimat csak azokra a kijelentésekre alapoztam, melyek véleményem szerint teljesen egyértelműek. Prabhupāda természetesen számos más kijelentést is tett, melyek ugyanebbe az irányba mutatnak, vagy amelyek hasonló interpretációra adnak lehetőséget, ezek azonban nem tartalmazzák a „Véda" vagy a „védikus" szavakat, vagy nem definiálják őket világosan.

Talán nem haszontalan, ha vizsgálódásom céljával kapcsolatban egy dologra felhívom a figyelmet. Én mindössze arra tettem kísérletet, hogy összegyűjtsem Prabhupādának a tárgyra vonatkozó szavait, anélkül, hogy értékelni vagy magyarázni próbáltam volna teológiai jelentésüket vagy történelmi hátterüket. Vizsgálódásom arra sem terjed ki, hogy megállapítsa, a *Bhagavad-gītāhoz* és a *Bhāgavata-purāṇához* fűzött magyarázatai – mely szentírások szövegére a leginkább támaszkodott írásaiban – vajon bármilyen szempontból „helytállóak"

---

[8] Ez a bengáli név angolos változata. Az ISKCON által kiadott szövegekben a név utolsó tagja általában diakritikus jellel ellátva szerepel.

[9] A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda and His Disciples: *Mukunda-māla-stotra. The Prayers of King Kulaśekhara.* Los Angeles, The Bhaktivedanta Book Trust, 1992, 35. o.

vagy „helytelenek”-e. Különösen a *Bhagavad-gītā* esetében lenne igen problematikus egy ilyen kísérlet, ahogy arra már sokan rámutattak.[10] Tanulmányom teológiai vonatkozásait tekintve talán leginkább Prabhupāda követői lennének illetékesek.

Prabhupāda írásaiban számos olyan kijelentés szerepel, melyek különbséget tesznek egyrészt a Védák, másrészt a *purāṇák* – különösen a *Bhāgavata-purāṇa* –, valamint a *Bhagavad-gītā* és a *Mahābhārata* (e két utóbbi gyakran szerepel külön, jóllehet Prabhupāda időről időre hangsúlyozza, hogy az előbbi része az utóbbinak),[11] a *Rāmāyaṇa,* a *Pañcarātra* és a *Vedānta-sūtra* (vagy *Brahma-sūtra*) között.[12] Prabhupāda a *Bhagavad-gītā* és a Védák között abból a szempontból is különbséget tesz, hogy elmondja, az előbbiben Kṛṣṇa személyesen jelenti ki, hogy „a Védák az Úr által adott különféle törvények”[13] – melyek nyilvánvaló-

---

[10] Vö. pl. Gerald James Larson: „The song celestial: Two centuries of the Bhagavad Gita in English”, in: *Philosophy East and West* 31, 1981, 513–541. o.

[11] Nem éreztem magam felkészültnek ahhoz, hogy részletesen megvizsgáljam Prabhupāda nézeteit a *Mahābhārata* és a *Bhagavad-gītā* közötti kapcsolatról, illetve helyzetükről az ezzel kapcsolatos tradicionális – és meglehetősen eltérő – vélemények sorában. Nem tudtam megvizsgálni azt sem, hogy az a tény, hogy a *Bhagavad-gītānak* több szövegváltozata is létezett, illetve az a vita, amely arról folyt, hogy e változatok közül melyik a legautentikusabb, vajon játszottak-e valamilyen szerepet megállapításaiban. (A különböző szövegváltozatok hitelességével kapcsolatos, hagyományon belüli vitáról lásd pl. F. Otto Schrader: „Neues über die *Bhagavadgita*”, in: *Aus Indiens Kultur.* Festgabe *Richard von Garbe dem Forscher und Lehrer zu seinem 70. Geburtstag dargebracht von seinen Freunden, Verehrern und Schülern.* Im Verein mit Alfred Hillebrandt und Hermann Jacobi herausgegeben von Julius von Negelein, Erlangen, Palm & Enke, 1927, 171–183. o.).

[12] Példák: SR, 80. oldaltól; TC, 66., 226., 231. o., BG, 1., 22., 504., 529., 726. o.; BP 1.1, 92. oldaltól, 1.2, 48., 169. o., 3.2, 280. o., 4.4, 473. o., 6.1, 34. oldaltól. Bizonyos esetekben a kijelentések nem annyira egyértelműek, mint pl. SR, 104. o., ahol azt olvashatjuk, hogy Kṛṣṇa nevének éneklését „a Védák is ajánlják. A *Bṛhan-nāradīya-purāṇa* világosan kijelenti, hogy csupán Hari (Kṛṣṇa) szent nevének éneklése mentheti meg az embereket.” Vajon ebben a kijelentésben a purāṇikus szöveg védikusnak minősül? Vagy a *purāṇa* megállapítása pusztán megerősíti az előző kijelentést? Valószínűleg ez utóbbiról van szó, mivel Prabhupāda később így folytatja: „Ha pedig a Védákból akar utalásokat, számtalannal szolgálhatok.” Ez azt látszik alátámasztani, hogy a korábbi idézetek (s ebben benne van a *Bhagavad-gītā* is, ami a *Bṛihan-nāradīya-purāṇa* után szerepel), nem védikus, különösen, mivel a következő idézetek a *Maṇḍukyopaniṣadból* és az *Atharvavedasaṁhitāból* valók. Ezután (a 96. oldaltól) ás szövegekből, köztük a *Bhagavad-gītāból* vett idézetekkel találkozhatunk, melyek utalnak a Védákra. Mindebből az következne, hogy ez utóbbi szövegeket Prabhupāda nem tekinti védikusnak. Az ilyen és ehhez hasonló kijelentéseket nem vettem figyelembe, és csak azokat soroltam fel, amelyekben világos a különbségtétel.

[13] BG, 783. o.

an különböznek a *Bhagavad-gītāban* olvashatóaktól. Az utóbbiról elmondható, hogy megmagyarázza a Védákat, rávilágít a tartalmukra, következésképp különbözik azoktól.[14]

Időnként a különbségtétel nem a Védákkal történik, hanem a „védikus irodalommal".[15] A *purāṇák* és a „védikus irodalom" olykor „testvérirodalmakként" szerepelnek.[16] A Védák gyakran szerepelnek négy Védaként, máskor név szerint vannak felsorolva mint *Ṛg-, Yajur-, Sāma-* és *Atharva-veda.*[17] *Śrutinak* hívják őket, és ily módon elkülönülnek a *smṛtinek* nevezett egyéb szövegektől. A *śruti* és a *smṛti* azonban szintén más, mint a *purāṇák* és a *Pañcarātra.*[18] A *Bhagavad-gītā* viszont *smṛti.*[19]

Mindez azt látszik igazolni, hogy Prabhupāda nagyjából ugyanazt érti a „Véda" kifejezés alatt, mint a nyugati indológusok. A dolgok azonban nem ennyire egyszerűek, mert vannak egyéb kijelentések is, melyek ellentétben állnak a fenti következtetéssel, összhangban vannak viszont a gauḍīya-vaiṣṇavizmus jól ismert nézeteivel. Ily módon, noha különbséget tesz a védikus és a nem-védikus irodalom között, Prabhupāda bizonyos, e meghatározás értelmében nem-védikusnak minősülő szövegeket – konkrétan a *Bhagavad-gītāt* és a *Bhāgavata-purāṇát* – a védikus eszmerendszer lényegének tekinti.[20]

Azt állítja, a *purāṇák* és a *Mahābhārata* kifejtik és kiegészítik a védikus *mantrákat.*[21] Ebben a vonatkozásban Prabhupāda egyértelműen Bhaktibinod Thakur[22] nézeteit visszhangozza, aki a *purāṇákat* a Védákhoz fűzött „magyarázó jegyzeteknek" tekintette.[23] Másutt a „Védát" egyenesen „a tudás összességeként"

---

14 BG, 782. o.

15 Pl. BG, 590., 726. o.

16 TC, 108. o.

17 Prabhupāda általában a következő formában adja meg őket: *Ṛg, Yajur, Sāma* és *Atharva*. A BG, 472. o. három Védát említ (Ṛc, Sāman és Yajus).

18 Pl. SR, 229. oldaltól. Lásd még SR, 110. o.

19 SR, 111. o.

20 Lásd például SR, 111. o.; BAG, 28. o.; BP 1.1, 57., 194., 332. o.; 1.2, 176,., 298. o.; 1.3, 155. o.; 6.1, 284. o.; 8.2, 179. o.; 10.1, 69. o.; 10.3, 62. o.

21 CC *Madhya-līlā* 2, 276. o.; BP 1.1, 54,. 93., 214., 229. o.

22 Ezúttal is a név bengáli formáját használom, melynek szanszkrit megfelelője Bhaktivinoda Ṭhākura.

23 Rūpa-vilāsa dāsa Adhikārī: *The Seventh Goswami. A Biography of His Divine Grace Shrila Saccidananda Bhaktivinoda Thakura* (1838–1914). Szerk. Karnamrita dasa Adhikari, Washington MS, New Jaipur Press, 1989, („Lives of the Vaishnava Acharyas" sorozat 2. rész),

definiálja, s kijelenti, hogy „mindazt a tudást, melyre az emberi társadalomnak szüksége van, a *Śrīmad-Bhāgavatam* maradéktalanul átadja."[24] Ez Prabhupāda szerint annak köszönhető, hogy Vyāsa a *Bhāgavata-purāṇát* a *Vedānta-sūtra* (vagy más néven *Brahma-sūtra*) magyarázataképpen írta meg, ez utóbbi pedig az *upaniṣadok* lényegét foglalja össze.[25] A *Bhāgavata-purāṇa* nem csak a *Brahma-sūtrát* magyarázza meg, hanem a *Mahābhāratát* is.[26] Bhaktisiddhanta Sarasbati Thakur egyértelműen magasabb rendűnek tekinti a *Vedānta-sūtrát* és a *Bhāgavata-purāṇát* a Védáknál, azaz a négy *saṁhitānál* és „függelékeiknél (*śiksā, kalpa, vyākaraṇa, nirukta, chandaḥ* és *jyotiṣa*)",[27] s Prabhupāda nyilvánvalóan egyetért ezzel a véleménnyel.[28]

Vyāsa aztán a Védát[29] négy részre (azaz a négy ismert gyűjteményre – *Ṛg, Sāman, Yajus* és *Atharvan*) osztotta, más szóval összegyűjtötte őket. Ezt követően megírta a *purāṇákat,* azaz kifejtette bennük a Védákat. Prabhupāda Vyāsát nemcsak a *Brahma-sūtra*[30] és természetes magyarázata, a *Bhāgavata-purāṇa,* hanem a *Bhagavad-gītāt* is magában foglaló *Mahābhārata* szerzőjének is nevezi.[31] Valójában a Vyāsát megelőző időkben a Védák csak hang formájában léteztek és „csupán hallhatóak" voltak, s ő volt az, aki leírta őket: „az egész védikus tudást könyvekbe foglalta, mint amilyenek a *purāṇák,* a *Vedānta,* a *Mahābhārata* és a *Śrīmad-Bhāgavatam.*"[32] Másutt Prabhupāda kijelenti:

> A kevesebb értelemmel rendelkező emberek – a nők, a *śūdrák* és a magasabb rendű kasztok képzetlen fiai – nem rendelkeznek azokkal a képességekkel, amelyek a transzcendentális Védák céljának megértéséhez szükségesek. Számukra készült a *Mahābhārata.*

---

198. o.

24 ND, 105. o.

25 TC, 201., 240., 247., 259. o.; BP 1.1, 242., 348. o.

26 TC, 247. o.

27 Ez a név bengáli formája; szanszkrit megfelelője: Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura.

28 CC *Madhya-līlā* 7, 254. o. Vö. még a 19. lábjegyzetben szereplő hivatkozással.

29 A BP 9.2, 209. oldalon érdekes magyarázatot olvashatunk arról, hogy a Véda, eredeti, felosztatlan formájában „az *Atharva-veda* (vagy mások szerint a *Yajur-veda*)" volt. Erről a nézetről a *Yajurveda* vonatkozásában vö. Elkman (*op. cit.* 4. lj.), 81–83. o.

30 Melynek tartalma megegyezik a *Pañcarātráéval* (TC, 211. o.).

31 Pl. CC *Madhya-līlā* 8, 200. o; *Antya-līlā* 3, 136. o.; BP 1.1, 165., 220. o.; 6.2, 78. o.; TC, 211., 248. o.

32 ND, 50. o.

Az idézet azzal folytatódik, hogy a *Mahābhāratában* benne található a Védák összefoglalása, azaz a *Bhagavad-gītā,* ami ezért „minden védikus tudás lényege".[33]

E szövegek mindegyike a „védikus" kategóriába tartozik,[34] és mind visszavezethető Vyāsára, a védikus irodalom összességének szerzőjére, aki nem más, mint Nārāyaṇa inkarnációja.[35] Voltaképpen tehát Kṛṣṇa osztotta négy részre a Védákat, és magyarázta el őket a *purāṇákban:* „a kevésbé értelmes emberek számára megírta a *Mahābhāratát"* (melynek része a *Bhagavad-gītā*), ugyanakkor összefoglalta a védikus irodalom egészét a *Vedānta-sūtrában,* amelyet aztán a *Bhāgavata-purāṇában* fejtett ki bővebben.[36]

Egy ősi, bár Dél-Ázsiában kevéssé általános nézetet hangoztatva Prabhupāda azt is kijelenti, hogy a *Mahābhāratát* az ötödik Védának tekintik, ami természetesen a benne található *Bhagavad-gītāra* is érvényes.[37] Megtudhatjuk, hogy ez „szintén védikus írás (*smṛti*). A védikus írások egy részét *śrutinak,* másik részét pedig *smṛtinek* nevezik".[38]

Ez a kijelentés, mely régebbi nézeteket visszhangoz, mint amilyen például a *Sarvamatasaṅgraha*[39] is, roppant érdekes. Az, hogy a *Bhagavad-gītā* itt kifejezetten *smṛtiként* szerepel, azt mutatja, hogy az nem része a védikus irodalomnak abban az értelemben, ahogy azt legelőször definiáltuk, s amire Prabhupāda *śrutiként* hivatkozik. Ennek ellenére mégis védikusnak számít. Prabhupāda azt is

---

33 BP 1.1, 226. o. Lásd még CC, *Madhya-līlā* 2, 276. o.; BP 1.1, 204., 229. o.

34 Pl. BG, 3., 172., 253., 463., 581., 767. o.; SR, 153. o.; TC, 61., 218., 232. o.; CC *Ādi-līlā* 1 111. o.; 2, 84., 92., 106., 178., 188. o.; 3, 343. o.; *Madhya-līlā* 2, 268. o.; 7, 254., 378. o.; BP1.1, 57., 65., 195., 215., 220.f., 252., 255., 290. o.; 1.2, 103. o.; 1.3, 155. o.; 3.2, 155., 190. o.; 8.1, 136. o.; 9.3, 241. o.; 10.2, 42. o. A CC *Ādi-līlā* 7, 128. o. a következő verset idézi: *vede rāmāyaṇe caiva purāṇe bhārate tathā*, amely egyértelműen különbséget tesz egyfelől a *Rāmāyaṇa,* a *purāṇák* és a *Mahābhārata,* másfelől a Véda (egyes számban) között; a vers azonban a fordításban már így hangzik: „A védikus irodalomban – a *Rāmāyaṇát,* a *purāṇákat,* valamint a *Mahābhāratát* is beleértve…"

35 TC, 259. o.

36 BG, 24., 713. o.

37 BG, 130. o.; CC Madhya-līlā 8, 200. o.; BP 1.1, 220. o. (A *purāṇákat* és a *saṁhitākat* – itt valószínűleg nem a védikusakról van szó, mert azok már korábban szerepeltek, hanem a *vaiṣṇava saṁhitākról* – ötödik Védának is nevezik). A BP 3.2, 155. o. ötödik Védaként említi a *purāṇákat.*

38 CC *Madhya-līlā* 8, 200. o.

39 Halbfass (lásd 3. lj.), 354. o.: „A Védákat és az azokat kiegészítő tudományokat (*vedāṅga*) »nem emberi eredetűnek« tekintik, míg az »ötödik Védát«, azaz a *Mahābhāratát* és a *purāṇákat,* valamint a »kiegészítő Védákat« és a *smṛtit* (pl. a *Dharmaśāstrát*) »emberi eredetűnek« [e szöveg szerint]."

kifejezetten állítja, hogy a *smṛti* és a *śruti* egyaránt védikus, ami egybevág azzal, amit más szövegek, nevezetesen az eposzok, a *purāṇák* stb. esetében tapasztaltunk, vagyis hogy azokat is „védikusnak" nevezi.

A „védikus" szó e két definíciója szemantikailag egymással összeegyeztethetetlen; ebből világosan következik, hogy itt valójában a szó két különböző jelentésével van dolgunk. Javaslom, hogy nevezzük őket „védikus_1"-nek és „védikus_2"-nek. A „védikus_1" kifejezés ugyanabban az értelemben szerepel, mint ahogy azt az ókorral foglalkozó nyugati indológusok használják; ezzel szemben a „védikus_2" jelentésköre sokkal tágabb, és esetenként magában foglalja a „védikus_1" jelentéskörét is. A „védikus_1" nyilvánvalóan inkább nyelvészeti és történeti kifejezés, míg a „védikus_2" inkább az ekképp aposztrofált művek tartalmára utal. Ez utóbbi jelentéssel összhangban mondja azt Prabhupāda, hogy „a védikus bölcseletet *śrutinak*... hívják".[40] Ez a fajta kifejezésmód igen tág interpretációra ad lehetőséget.

Nyilvánvaló, hogy ugyanannak a szónak e kettős használata zavart okozhat. Úgy tűnik, ennek Prabhupāda is tudatában van, mert elég gyakran használja a „védikus írások" kifejezést, amikor arra utal, amit én „védikus_2"-nek nevezek,[41] habár e tekintetben nem követ szigorú szabályt, mert hasonló kontextusban alkalmazza a „védikus" és a „védikus irodalom" szavakat is. Mindazonáltal, amennyire meg tudom ítélni, a „védikus_1" többnyire inkább ez utóbbi kifejezésekkel összefüggésben szerepel, és nem a „védikus írásokkal". Egy utalást azért találtam a „védikus írásokra", melyben csupán az *upaniṣadok* voltak megemlítve példaként,[42] valamint egy különbségtételt is „a védikus írások összessége" és a *purāṇák* között.[43] Másrészről azonban találtam egy definíciót a „védikus írások" kifejezésre is, mely alátámasztja azt a következtetést, hogy ez a kifejezés általában a „védikus_2"-re vonatkozik:

> A Védák – a *Sāma,* a *Yajur,* a *Ṛg* és az *Atharva* – valamint minden olyan könyv, amelynek tudásanyaga e Védákból származik, védikus írásnak számít.[44]

Már említettem, hogy a „véda" szó és a hozzá kapcsolódó „védikus" melléknév ilyen tág értelemben való alkalmazása nem maradt válaszreakció nélkül Dél-

---

40 BG, 718. o.

41 BG, 24., 253., 366. o.; SR, 153. o.; TC, 61., 218., 232. o.; CC *Ādi-līlā* 2, 92., 106., 178., 188. o.; BP 1.1, 57., 195., 255., 290. o.; 1.2, 103. o.; 9.3, 241. o.

42 BG, 600. o.

43 BP 1.1, 92. o.

44 BP 6.1, 284. o.

Ázsiában; sőt, valójában mind a mai napig viták tárgyát képezi. A szó ilyetén használatát bírálók között azonban sokan akadnak, akik maguk sem tudják kivonni magukat ezen értelmezés hatása alól, ahogy az egy Arya Samaj-i tanításokat népszerűsítő könyvecskéből is kiderül:

> Négy Véda van: Ṛg-veda, Yajur-veda, Sāma-veda és Atharva-veda. A védikus irodalom kategóriájába más értekezések is beletartoznak – szövegmagyarázatok, kommentárok, eltérő jelentőségű legendák és történetek –, melyek különböző korokban, más-más körülmények között íródtak. Ami az Arya Samajot illeti, számára a Védák jelentik a legvégső szaktekintélyt. Minden más értekezés, legyen bár régi vagy új, rövid vagy hosszú, csupán másodlagos jelentőségű.[45]

Ez a fogalmi zavar érthető módon szükségessé tett valamifajta tisztázást. Gyakran olvashatunk olyan magyarázatokat, melyek szerint a valóban „védikus" szövegek – a nyugati klasszika-indológusok definíciójával összhangban – csupán az eredeti Védák. Olykor Prabhupāda is ezt a terminológiát követi,[46] s maga is különbséget tesz az eredeti Védák és a „kiegészítő védikus írások" (nevezetesen a *purāṇák*) között.[47] Helyteleníti viszont az Arya Samaj gyakorlatát, mely csak az eredeti Védákat fogadja el mérvadó, hiteles forrásnak.[48]

Prabhupāda felhívja a figyelmet néhány kijelentésre Madhvának a *Brahma-sūtrához* fűzött kommentárjában, melyek szintén azt mutatják, hogy a kommentátor a „Véda" szót a „védikus$_2$" értelemben használja. Prabhupāda a *Brahma-sūtra* 1.1.3. verséhez fűzött magyarázatot idézi bizonyítékul arra, hogy Madhva szerint a négy védikus *saṁhitā,* a *Mahābhārata,* a *Pañcarātra* és az „eredeti *Rāmāyaṇa*" (így fordítja a Madhva által használt *mūla-rāmāyaṇa* kifejezést) mind „védikus írások". Prabhupāda azt állítja, hogy Madhva szerint „védikus irodalomnak

---

45 Ganga Prasad Upadhyaya: *The Vedas. Holy Scriptures of Aryans*. Allahabad, Arya Samaj Vishva-Prachar Series, n.d. 32. o.

46 Pl. BG, 626. o.; BP 1.1, 229., 332. o.

47 TC, 273. o.; BG, 223. o. csak „a Védák" és „a kiegészítő védikus irodalom" között tesz különbséget, mely utóbbira példa a *Bhāgavata-purāṇa.* Hasonlóképpen a CC, *Ādi-līlā* 2, 178. o. a következőket írja: „a védikus írások, például a négy Véda és a *purāṇák*".

48 TC, 267. o.: „Indiában is találkozhatunk olyanokkal (*ārya-samājīknak* nevezik őket), akik csak az eredeti Védákat fogadják el, s minden más védikus írást elvetnek. Ezeknek az embereknek az a célja, hogy saját magyarázataikat terjeszthessék."

kell tekinteni minden írást, amely követi e védikus írások döntő kijelentéseit."[49] Az idézett részben Madhva valójában *śāstrának* nevezi ezeket a szövegeket,[50] Prabhupāda azonban idéz egy másik verset is Madhvának a 2.1.5. *sūtrához* fűzött magyarázatából (Prabhupāda 2.1.6-ként hivatkozik rá),[51] amely egyértelműen „Védának" nevezi ugyanezeket a szövegeket, a *vaiṣṇavák* által hitelesnek tekintett *purāṇákkal* együtt.[52] Madhva csak egy *purāṇából* idézi ezt a verset, de mivel mérvadónak fogadja el a kijelentést, nyilvánvalóan maga is ugyanezt a nézetet vallja.[53] Meg kell jegyeznünk azonban, hogy (legalábbis amennyire meg tudom ítélni) Prabhupāda nem követi Madhvát odáig, hogy a föntebb már említetteken kívül más szövegeket is „védikusnak" nevezzen, vagyis nem tágítja ki még jobban az általam „védikus$_2$"-nek nevezett kategória jelentéskörét.

Ezzel kapcsolatban hadd jegyezzem meg, hogy a *Bhagavad-gītāt* a hagyomány szintén *upaniṣadnak* tekinti. Prabhupāda sem mulasztja el felhívni erre a tényre a figyelmet.[54] Ez a tradicionális terminológia bizonyára megkönnyítette az általam „védikus$_2$"-nek nevezett kategória jelentéskörének kialakulását.

Ez felvet egy újabb problémát Prabhupāda szóhasználatával kapcsolatban. Néhányszor ugyanis egyszerre utal a Védákra *és* az *upaniṣadokra,*[55] noha az előző nagyjából magában foglalja az utóbbit. Az effajta különbségtétel egyértelműen problematikus, kivéve, ha nem a védikus és a nem-védikus szövegek között kí-

---

[49] CC *Madhya-līlā* 2, 276. o.

[50] Ānandathīrtha Bhagavatpāda (Madhwacharya): *Sarvamula Granthāḥ. Prasthānatrayī.* (Sri Hrishikesha Thirtha, Sri Anandatirtha egyik közvetlen tanítványa legősibb kéziratai alapján. 1. kötet (szanszkrit cím: Ānandatīrthabhagavatpāda: *Sarvamūlagranthāḥ. Śrīmadācār yapādaṣiśyapravaraśrī Hṛṣīkeṣa-tīrthādīkhita-pratanatarakośānusāri pāṭhasaṁvalitam, pāṭhāntara-viśeṣaṭippaṇyādibhir upodbalitam, prasthānatrayavyākhyārūpaṁ prathamaṁ sampuṭam.*) Udipi, Akhila Bhārata Mādhwa Mahā Mandala, 1969, 10. o., *Sūtraprasthānam: ṛgyajuḥsāmātharvāś ca bhāratam pañcarātrakam / mūlarāmāyaṇaṁ caiva śāstram ity abhidhīyate / yac cānukūlam etasya tac ca śāstraṁ prakīrtitam / ato'nyo granthavistāro naiva śāstraṁ kuvartma tat.*

[51] CC *Madhya-līlā* 2, 267. o.; TC, 270. o.

[52] *Op. cit.,* 49. lj., *Sūtraprasthānam,* 60. o.: *ṛgyajuḥsāmātharvākhyā* (variáció: *(sāmātharvāś ca) mūlarāmāyaṇaṁ tathā / bhāratam pañcarātraṁ ca vedā ity eva śabditāḥ / purāṇāni ca yānīha vaiṣṇavāni vido viduḥ / svataḥ prāmāṇyam eteṣāṁ nātra kiñcid vicāryate.*

[53] Madhva kijelentéseivel kapcsolatban vö. Halbfass (lásd 3. lj.), 360. o.

[54] BG, 3. o.

[55] BG, 138. o.; SR, 99., 111. o.; BP 1.1, 332. o.; 1.2, 142. o.; 4.4, 473. o.; A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *Kṛṣṇa. The Supreme Personality of Godhead. A Summary Study of Śrīla Vyāsadeva's Śrīmad-Bhāgavatam, Tenth Canto.* Első kötet, Tizenkettedik kiadás, Los Angeles, The Bhaktivedanta Book Trust, 1984, 108. o.

ván különbséget tenni, hanem olyan szövegek között, amelyek inkább áldozatokkal foglalkoznak (magyarul a nem-upaniṣadikus védikus szövegek), illetve amelyek nem (azaz az *upaniṣadok*). A különbségtételnek még abban az esetben lehet értelme, ha a „Véda" szó itt ugyanabban az archaikus értelemben szerepel, mint amire Bronkhorst[56] hívta fel a figyelmet, azaz a *mantra*-korpusz szinonimájaként, ez esetben annak gyűjteményes formájára (a *saṁhitākra*) utalva, szemben az egyéb védikus szövegekkel.

Ez a magyarázat annál is inkább helyesnek tűnik, mivel Prabhupāda másutt egyértelműen négy Védáról és az *upaniṣadokról* beszél,[57] és különbséget tesz „*upaniṣadok* és védikus *mantrák*"[58] között (noha a *mantra* szót másutt az *upaniṣadokból* származó idézetek jelölésére is használja).[59] Úgy tűnik tehát, hogy itt a különbségtétel elsősorban a *saṁhitākra* és az *upaniṣadokra* vonatkozik, miközben a *brāhmaṇák* és az *āraṇyakák* helyzete tisztázatlan. Ebben a kontextusban pedig a *saṁhitāk* azok, szemben az *upaniṣadokkal*, amelyekre a különbségtevő „Védákként" utal.

Itt tehát a „védikus" szónak egy harmadik alkalmazásával van dolgunk, amit nevezzünk „védikus$_3$"-nak. Egyébként ez a Védák és *upaniṣadok* közötti különbségtétel a *paramparā* egy másik, Bhaktibinod Thakurhoz kapcsolódó ágának szövegeiben is előfordul.[60]

Végül a „Véda" szó felbukkan egy újabb jelentésben is (ezúttal, úgy látszik, a kapcsolódó „védikus" melléknév nélkül), de ez kizárólag Prabhupāda szóbeli megnyilatkozásaiban fordul elő, írásaiban – legalábbis amennyire meg tudtam állapítani – nem.[61] Ebben az esetben Prabhupāda a *veda* szó elsődleges jelentését – „(szent) tudás" – veszi alapul, és a kifejezést mindenfajta vallás szentírásaira alkalmazza, így például a Bibliára és a Koránra is.[62] De úgy tűnik, a „Véda"

---

56 Lásd 2. lj.

57 BG, 581., 713. o.; BP 6.2, 78. o.

58 CC *Ādi-līlā* 2, 106. o.

59 Pl. CC *Adi-līlā* 2, 125. o. Más hasonló előfordulásokat sajnos nem jegyeztem le, pedig több is van.

60 Pl. *Shrimad Bhagavad-Gita. The Hidden Treasure of the Sweet Absolute.* Szerk.: Prabhupāda Bhaktisiddhanta Saraswati Goswami Mahārāja, Bhakti Rakshaka Shridhara Deva Goswami Maharaja, angolra fordította Akshayananda Swami Maharaja. Nabadwip Dham, Sri Chaitanya Saraswat Math, 1985, xxxvii. oldaltól.

61 Brahmānanda Dāsa volt olyan kedves és felhívta a figyememet erre a használatra, s a szükséges hivatkozásokat is a rendelkezésemre bocsátotta.

62 Lásd pl. *Collected Teachings of His Divine Grace A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda, Founder-Ācārya of the International Society for Krishna Consciousness. Unedited and*

szó más vallási tradíciók szentírásaival kapcsolatos ilyetén használata kevéssé ismert, mégpedig valószínűleg azért, mert Prabhupāda írásaiban nem található meg, csupán a vele folytatott beszélgetések átirataiban, melyek egészen a közelmúltig nehezen voltak hozzáférhetők.

Láthatjuk tehát, hogy Prabhupāda ugyanazt a „védikus" szót három különböző jelentésben használja: a „védikus$_1$" feleltethető meg leginkább annak, amit a nyugati klasszika-indológusok értenek ez alatt a kifejezés alatt; a „védikus$_2$" olyan szövegekre utal, amelyek Prabhupāda szemében védikus eszméket tartalmaznak, és amelyek szentnek számítanak, mivel Vyāsától erednek; a „védikus$_3$" a „védikus$_1$"-nek egy szűkebb értelemben való alkalmazása – ebben az esetben a kifejezés csak a *saṁhitākat* foglalja magában (az *upaniṣadokat* viszont nem), s ily módon egy ősi szóhasználatot elevenít fel. Prabhupāda hangfelvételeken használja még a „Véda" szót más szentírási hagyományokkal kapcsolatban is. Nyilvánvaló, hogy ugyanannak a kifejezésnek több különböző értelemben való használata félreértésekhez vezethet, hacsak az ember nem képes minden egyes esetben gondosan elhatárolni egymástól ezeket az eltérő jelentéseket.

Vajon Prabhupāda követői mindig tisztában voltak e különbségekkel? Másutt már érintőlegesen foglalkoztam a „védikus" és a „Véda" szavak használatának problémájával,[63] illetve azzal, hogy egyes, többnyire észak-amerikai (és ISKCON-tól független) tudósok szintén nem magyarázzák el, mit is értenek a „védikus" szó alatt bizonyos problematikus kontextusokban.[64] Ez utóbbi jelenség nem kis részben annak tudható be, hogy a dél-ázsiai vallásokkal foglalkozó

Unabridged Complete Archival Collectors Edition. Volume Four. Los Angeles, The Bhativedanta Book Trust, 1994, 135. oldaltól (lásd különösen 136. o.: „A Biblia szintén a Védák része", ahol a többes számról az embernek egyszeriben a *saṁhitāk* jutnak az eszébe), A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *Beyond Birth and Death* (Nyolcadik angol nyelvű kiadás). Los Angeles, The Bhaktivedanta Book Trust, 1979, 7. o., A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *Conversations With Śrīla Prabhupāda. Unedited and Unabridged Complete Archival Collectors' Edition. Volume Five.* London, 1973. július 12. – Stockholm, 1973. szeptember 5., Los Angeles, The Bhaktivedanta Book Trust, 1989, 46. o., valamint A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *Collected Lectures on Bhagavad-gītā As It Is. Unedited and Unabridged Complete Archival Collectors' Edition. Volume Two.* 2.13–3.13. Los Angeles, The Bhaktivedanta Book Trust, 1995, 403. oldaltól.

63 Lásd 154. o., Rahul Peter Das: „Neuere Werke zum bengalischen Vaishnavismus", in: *Zeitschrift der Deutschen Morgenl□ndischen Gesellschaft* 143, 1993, 135–178. o.

64 Pl. Edward C. Dimock, Jr. a BG-hoz írott előszavában, x. o., a következőket írja Prabhupāda *Bhagavad-gītā*-értelmezéséről: „a méltán híres védikus szövegmagyarázói hagyomány a gyakorlatban". Az ember kíváncsi lenne, pontosan mit is akar Dimock ezzel mondani.

mai írásokban is hasonlóan változatos jelentésekkel találkozhatunk, különösen, ha a szerzők maguk is e vallások gyakorlói közé tartoznak.

Noha nagyon érdekes lenne megvizsgálni ezt a jelenséget, illetve azt, hogy ezek a terminológiai kérdések miképpen befolyásolták Prabhupādát, itt most csak arra szorítkozunk, hogy megállapítsuk, Prabhupāda mit értett e kifejezések alatt írásaiban, s hogy ez miképpen hatott másokra. E kérdés megválaszolásához megvizsgáltam néhány tudós írását, akik vagy ISKCON-tagok, vagy hatott rájuk Prabhupāda, és elemeztem, hogyan használják a „Véda" és/vagy a „védikus" szavakat. Sajnos csak igen kevés munkát sikerült megszereznem,[65] s ezek közül is csak néhány tartalmazott a téma szempontjából releváns információt. Úgy vélem azonban, ebből a néhányból is jó képet kaphatunk arról, hogy leginkább milyen értelemben szerepelnek ezek a szavak, még ha mintám nem is nevezhető reprezentatívnak.

Ebből a szempontból egy Nanda-nandana nevű szerző[66] tollából megjelent munka különösen érdekes. A szerző először elmondja, hogy a védikus szentírások (fontos a többes szám!), legalábbis ami a legrégebbi részüket illeti, a *Ṛg-vedából,* a *Yajur-vedából,* a *Sāma-vedából* és az *Atharva-vedából* állnak, ezeket követik a *brāhmaṇák,* az *āraṇyakák* és az *upaniṣadok.* Később azonban hozzájuk kapcsolja a *Vedānta-sūtrát,* a *Bhagavad-gītāt,* a *Mahābhāratát,* a *purāṇákat* és a *Rāmāyaṇát* is (23. o.). Ugyanakkor nyilvánvalóan tisztában van az e terminológiával kapcsolatos problémákkal, mivel a *purāṇákat* és a *Mahābhāratát* „kiegészítő védikus írásoknak" nevezi (a 37. oldaltól folyamatosan). Különbséget tesz továbbá a *śruti* és a *smṛti* között, s a *purāṇákat,* a *Bhagavad-gītāt* és a *Mahābhāratát* ez utóbbi kategóriába sorolja (38. o.). Érdekes módon a *śrutit* úgy definiálja, hogy az a „négy Védát és az *upaniṣadokat*" jelenti. Ebből egyértelmű, hogy szerinte szűkebb értelemben kizárólag a *saṁhitāk* tartoznak a „Véda" kategóriájába. Ezután Śaṅkarát idézi – akiről Prabhupāda meglehetősen ambivalensen vélekedett –, annak igazolására, hogy a *Bhagavad-gītā* „a védikus tanítások összességének lényegi kivonata" (38. o.), de idéz részeket a *purāṇákból* is, s azt állítja, hogy ezek is védikusak. Felhívja továbbá a figyelmet egy *Chāndogyopaniṣadból* származó idézetre, melynek értelmében az *itihāsák* és a *purāṇák* az ötödik Védának felelnek meg. Mindebből azt a következtetést vonja le, hogy az összes általa említett szöveg „hiteles védikus írás" (38. o.).

---

[65] Leginkább Steven Rosen szíves közreműködésének köszönhetően.

[66] Nanda-nandana: *The Secret Teachings of the Vedas: The Ancient Knowledge of the East.* Detroit, The World Relief Network, 1986.

Miután e szövegekről megállapította, hogy azok védikusak és hitelesek, a szerző alapvetően csak a *Bhagavad-gītāt* és a *Bhāgavata-purāṇát* idézi a „Védák titkos tanításainak" kifejtésére.

Az a sokrétűség, ami Nanda-nandana szóhasználatát jellemzi a „Véda" és a „védikus" kifejezésekkel kapcsolatban, annyira egyértelműen hasonlít Prabhupādáéra, hogy nem is kell magyarázni. Mindazonáltal úgy tűnik, Nanda-nandana tisztában van az ilyesfajta szóhasználatból eredő zavarokkal, s ezért módszeresen elmagyarázza az általa használt kifejezéseket, mielőtt hozzáfogna tényleges témája kifejtéséhez. Ebben eltér Prabhupādától, akinek ilyen értelmű megjegyzései egész életművét átszövik, anélkül, hogy közben módszeresen el lennének magyarázva.

A védikus irodalomról szóló munkájában[67] Satsvarūpa dāsa is alapvetően ugyanúgy érvel, mint Nanda-nandana (1. oldaltól), még a tekintetben is, hogy ő is különbséget tesz „a négy Véda" és „az *upaniṣadok*" között (40. oldaltól). A „védikus" irodalomból válogatott szemelvényei kevéssé meglepő módon mind a *Bhagavad-gītāból* és a *Bhāgavata-purāṇából* származnak. Elmondhatjuk, hogy ő is többé-kevésbé hűen képviseli Prabhupāda nézeteit. Ám tesz egy megjegyzést, ami egy kicsit megcsavarja a dolgokat. Ezt annyira érdekesnek találtam, hogy az idevágó részt teljes terjedelmében idézem (1. o.):

> Ahhoz, hogy egy írást védikusnak lehessen tekinteni, ugyanazt a célt kell hirdetnie, mint az eredeti védikus szövegeknek. A védikus szentírások (*śāstrák*) egységes egészet alkotnak, melyek végkövetkeztetése (*siddhānta*) is egységes. Ennek megfelelően hiteles védikus írásnak lehet tekinteni minden olyan művet, mely a védikus *siddhāntát* fejti ki, anélkül, hogy annak jelentését megváltoztatná, még akkor is, ha a kérdéses mű nem tartozik az eredeti szentírások közé. Valójában a védikus tradíció szükségessé teszi további hiteles munkák megszületését, amelyek a kornak és a helynek megfelelően közvetítik a Védák üzenetét. Ahhoz azonban, hogy a védikus irodalomnak ezek a függelékei hitelesek legyenek, szigorúan összhangban kell lenniük a Védák, a *purāṇák* és a *Vedānta-sūtra* tanaival.
>
> A védikus irodalom sem nem halott, sem nem archaikus. Mindazonáltal azonban minden olyan írást – legyen bár ősi vagy modern

[67] Satsvarūpa dāsa Goswami: *Readings in Vedic Literature: The Tradition Speaks for Itself.* New York, The Bhaktivedanta Book Trust, 1977.

– nem-védikusnak kell tekinteni, amely eltér a védikus *siddhāntától.* Így a buddhizmus, a dzsainizmus és a szikhizmus, noha nyilvánvalóan a védikus irodalomból fejlődtek ki, nem tekinthetők védikusnak.

A fentiek alapján nyilvánvalóan nem csak a Prabhupāda által említett szövegeket lehet ellátni a „védikus" jelzővel, hanem még sok más szöveget is, ugyanakkor egyéb, Prabhupāda által védikusnak tekintett szövegeket ki lehet zárni ebből a körből. Mindkét esetben a legfőbb kritérium az adott mű tartalma, s ez egyértelműen manipulációra ad lehetőséget. Arra ugyan nem találtam utalást, hogy olyan műveket, vagy egyes részeiket, melyeket Prabhupāda „védikusnak" tekintett, a szerző elutasított volna, azzal, hogy azok nem-védikusak, arra viszont van példa Satsvarūpa dāsa írásaiban, hogy kitágítja a „védikus" jelző jelentéskörét. Így például egy, „a védikus írások válogatott verseiről írott esszékötetben"[68] ott találjuk a védikus irodalom példái között nemcsak a *Bhagavad-gītāt,* a *Bhāgavata-purāṇát,* a *Brahma-saṁhitāt* és az *upaniṣadokat,* hanem Caitanya *Śikṣāṣṭakáját* és Sanātana Gosvāmī *Hari-bhakti-vilāsa* c. művét is.

Lehet azzal érvelni, hogy ezek a gauḍīya-vaiṣṇavizmusban különösen is fontos művek; de mi a helyzet a *Prabhupāda-praṇāma-mantrával* (125. o.)? Satsvarūpa dāsa is nyilvánvalóan tisztában van vele, hogy ez valójában nem „védikus", ám azzal indokolja a kötetbe való bekerülését, hogy „az emberek ugyanúgy fogják ismételni, akárcsak a klasszikus védikus *ślokákat*" (134. o.).[69] Ez egy igen érdekes fejlemény, és világosan egyezik azzal, amit Madhva mond a *Brahma-sūtrához* fűzött magyarázatában.[70] Ahogy azonban arra már rámutattam, nem találtam arra utaló bizonyítékot, hogy Prabhupāda e tekintetben Madhvát követte volna. Habár Prabhupāda tett olyan kijelentést, hogy „minden olyan könyv, amelynek tudásanyaga e Védákból származik, védikus írásnak számít",[71] arra nem találtam példát, hogy e meghatározást valóban ilyen tág érte-

---

68 Satsvarūpa dāsa Goswami: *Living with the Scriptures.* Volume 1, Philadelphia, Gita-Nagari Press, 1984, v. o.

69 Ezzel kapcsolatban megemlíthetném még, hogy a 91. oldalon a szerző idézi Prabhupādát, amint egy „hinduizmusra" vonatkozó kérdésre válaszol, nevezetesen arra, hogy szerinte melyek a hinduizmus legfontosabb szövegei. Satsvarūpa dāsa átfogalmazza a kérdést, mintha arra vonatkozna, hogy melyek a védikus tudomány legfontosabb részei. (95. o.). A kérdés azonban nem ez volt, és Prabhupāda sem ilyen értelmű választ ad rá.

70 Lásd 49. és 51. lj.

71 Lásd fentebb, 43. lj.

lemben értette volna. Ez a tág értelmezés azonban kétségkívül lehetséges, ha szó szerint vesszük az ilyen kijelentéseket, s úgy tűnik, Satsvarūpa dāsa pontosan ezt teszi.

Ezzel szemben Ravīndra Svarūpa dāsa más megközelítést választ esszékötetében.[72] Gyakran hivatkozik ugyan a védikus tudásra, illetve a *Bhagavad-gītāra* mint annak lényegére (51. o.), ez utóbbit azonban, amennyire én látom, sehol sem nevezi védikus irodalomnak. Sőt, az egyetlen alkalommal, amikor a „Véda" kifejezést definiálja, a következőt írja: „Vyāsa négy részre osztotta, majd lejegyezte a Védát. Mivel azonban tudta, hogy még így sem fogjuk tudni megérteni a Védákat, megírt még számos kiegészítő művet, amelyekben érthetően kifejtette a védikus eszme céljait" (51. o.). Nyilvánvaló, hogy a „kiegészítő művek" ugyanazok, mint amiket én a „védikus$_2$" kategóriájába soroltam. Ily módon Ravīndra Svarūpa elkerüli Prabhupāda terminológiájának félreérthetőségét. Esetleg megtehette volna, hogy rámutat, maga Prabhupāda is használta hasonló értelemben a kifejezést.[73]

Az utolsó jelentősebb szerző, akit meg szeretnék említeni, Steven Rosen. Ő abban az értelemben követi Prabhupāda terminológiáját, hogy többször is „védikusnak" nevezi az összes olyan szöveget, amelyet én a „védikus$_1$" és a „védikus$_2$" címkével jelöltem.[74] Szerinte „a védikus szövegek számos osztályába" beletartozik a *smṛti* is.[75] A *purāṇákat* kifejezetten „későbbi »védikus« szövegek"-nek nevezi.[76] A „védikus" szó azonban az utolsó idézetben idézőjelben

---

72 Ravīndra Svarūpa dāsa: *Endless Love: Collected Essays 1978–1983.* Philadelphia, Gita-Nagari Press, 1984.

73 Lásd 46. lj.

74 Erre példák: Steven J. Rosen: *Narasimha Avatar: The Half-Man/Half-Lion Incarnation.* New York, Folk Books, 1994, 11. o. („Védáról" és „védikus irodalomról" beszél, pedig egyértelműen a *purāṇákról* van szó); Steven Rosen: *Food for the Spirit: Vegetarianism and the World Religions.* [Reprint] Old Westbury, New York, Bala/Entourage Books, 1990, 71. o. (A „védikus irodalom" magában foglalja a *Ṛgveda-saṁhitāt,* a *Mahābhāratát* a *Bhagavad-gītāval* együtt, valamint a *purāṇákat*); *Om Shalom: Judaism and Krishna Consciousness. Conversations Between Rabbi Jacob N. Shimmel and Satyaraja Dasa Adhikari* [= Steven Rosen]. Brooklyn, New York, Folk Books, 1990, 202. o. (a „védikus szövegek" és a „védikus irodalom" magában foglalja a *purāṇákat*); Steven Rosen: *The Lives of the Vaishnava Saints: Shrinivas acharya, Narottam Das Thakur, Shyamananda Pandit.* New York, Folk Books, 1991, 9. o. (A *Bhāgavata-purāṇát* a „korábbi védikus szövegekre" hozza fel példaként, ami felveti azt az érdekes kérdést, hogy akkor mi tartozna a későbbi védikus szövegek kategóriájába).

75 *Vaishnavism* (lásd 2. lj), 10. o.

76 *Op. cit.,* 9. o.

szerepel – valószínűleg Rosen így különbözteti meg attól, amit én Prabhupāda „védikus$_1$”-ének nevezek.

Még ez a nagyon csekély mintavétel is jól mutatja, mennyire különbözőképpen használják a fenti szerzők a „védikus” kifejezést, esetenként oly módon, hogy az nem tekinthető a prabhupādai szóhasználat hű követésének. Ezen eltérések lehetséges következményeinek vizsgálata túlmutatna a jelen tanulmány keretein. Itt most azzal a korábban felvetett problémával sem foglalkoztam, hogy vajon Prabhupāda lelki láncolatának – ahogyan azt Elkman (*op. cit.,* 4. lj.) véli – nem kellene-e egészen Baladeváig visszavezetnie magát (186. o.) – addig a Baladeváig, aki, szintén Elkman szerint (41. o.), nem hisz a *purāṇák,* köztük a *Bhāgavata-purāṇa* mérvadó mivoltában.

Rövidítések

BG A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *Bhagavad-gītā As It Is.* Complete Edition with original Sanskrit text, Roman transliteration, English equivalents, translation and elaborate purports. Fifth printing. New York, Collier Books – London, Collier Macmillan Publishers, 1974.

BP *Śrīmad-Bhāgavatam*… With the Original Sanskrit Text, Its Roman Transliteration, Synonyms, Translation and Elaborate Purports by A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda. New York, The Bhaktivedanta Book Trust, 1972–1980 (a 10.3. kötetig, a többi kötet már nem Prabhupāda munkája).

CC *Śrī Caitanya-caritāmṛita of Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī*... with the original Bengali text, Roman transliterations, synonyms, translation and elaborate purports by A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda. New York, The Bhaktivedanta Book Trust, 1973–1975.

ND A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *The Nectar of Devotion. The Complete Science of Bhakti-yoga. A Summary Study of Śrīla Rāpa Gosvāmī's Bhakti-rasāmṛta-sindhu.* New York, The Bhaktivedanta Book Trust, 1970.

SR A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *The Science of Self Realization.* Reprint Los Angeles, The Bhaktivedanta Book Trust, 1994.

TC A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *Teachings of Lord Caitanya.* The Golden Avatara. New York, The Bhaktivedanta Book Trust, 1974.